

Archeologienota

Temse – Clement D’Hooghelaan

Natasja Reyns en Vincent Smet

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/18

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	13
2.3.3	Werkwijze	13
2.4	Assessmentrapport	13
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	13
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	19
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	22
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	24
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	25
3	Samenvatting.....	27
4	Bibliografie	28
4.1	Publicaties	28
4.2	Websites	28
5	Bijlagen	29
5.1	Archeologische periodes	29
5.2	Plannenlijst	29
5.1	Fotolijst.....	29

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017A160

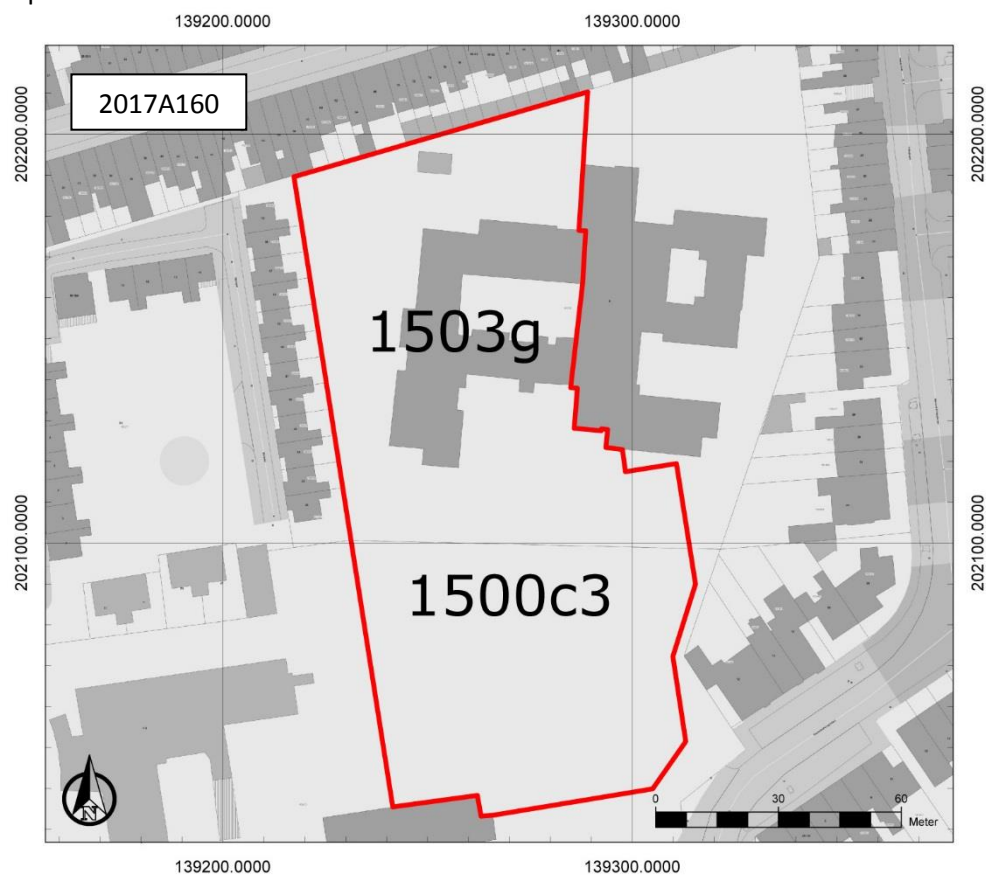
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Temse, Temse, Clement D’Hooghelaan 8, de Reiger

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 139217, 202190
- 139241, 202035
- 139305, 202040
- 139289, 202210

Kadastraal plan:

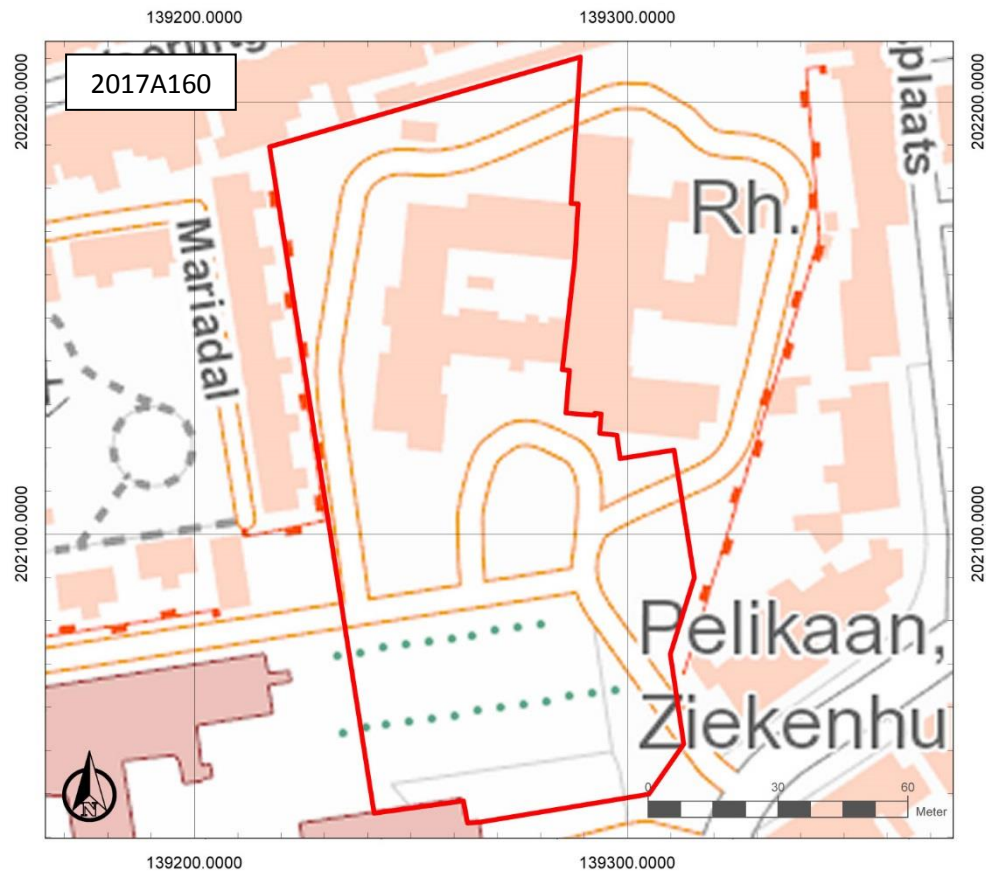

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Temse, Afdeling 2, sectie D, nummers 1500c3 en 1503g

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 11656 m²

Topografische kaart:

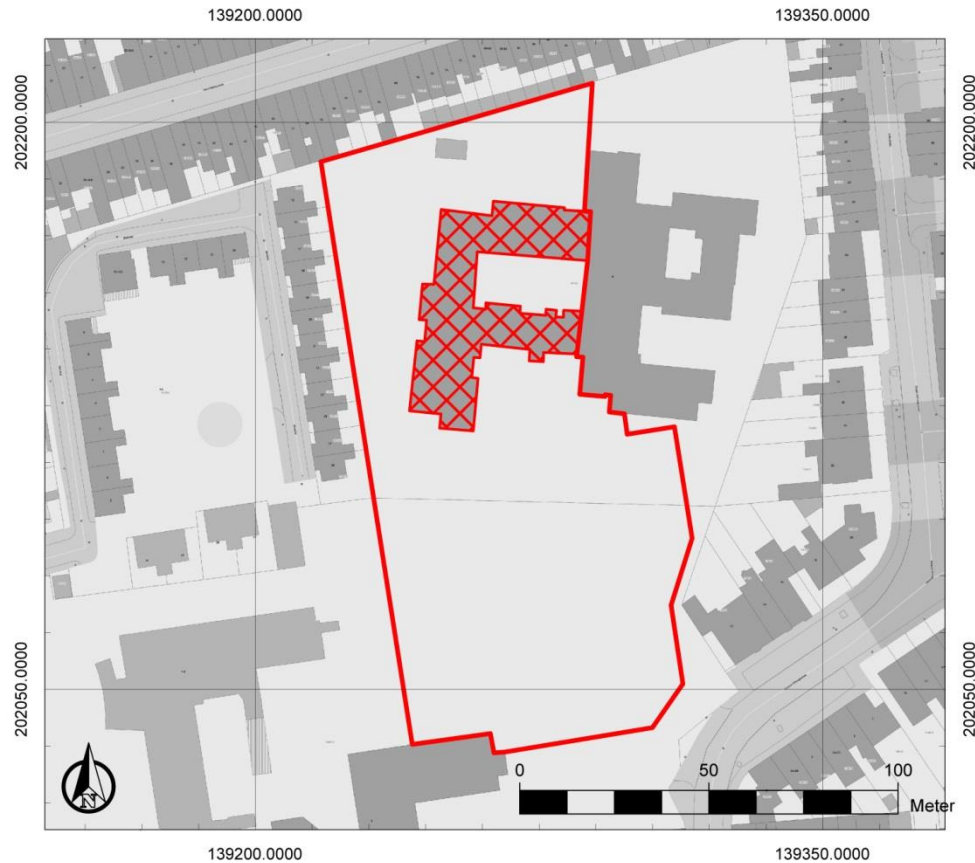

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 27/01/2017 – 09/03/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: het bestaande gebouw is onderkelderd tot op een diepte van ca. 1,80 m. Dit kan beschouwd worden als een verstoorte zone van 1445 m². Van de geasfalteerde parking, paden en groenzones is de verstoring die ze veroorzaakt hebben niet gekend.

Figuur 3: Aanduiding van de gekende verstoorde zones (rood gearceerd)

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

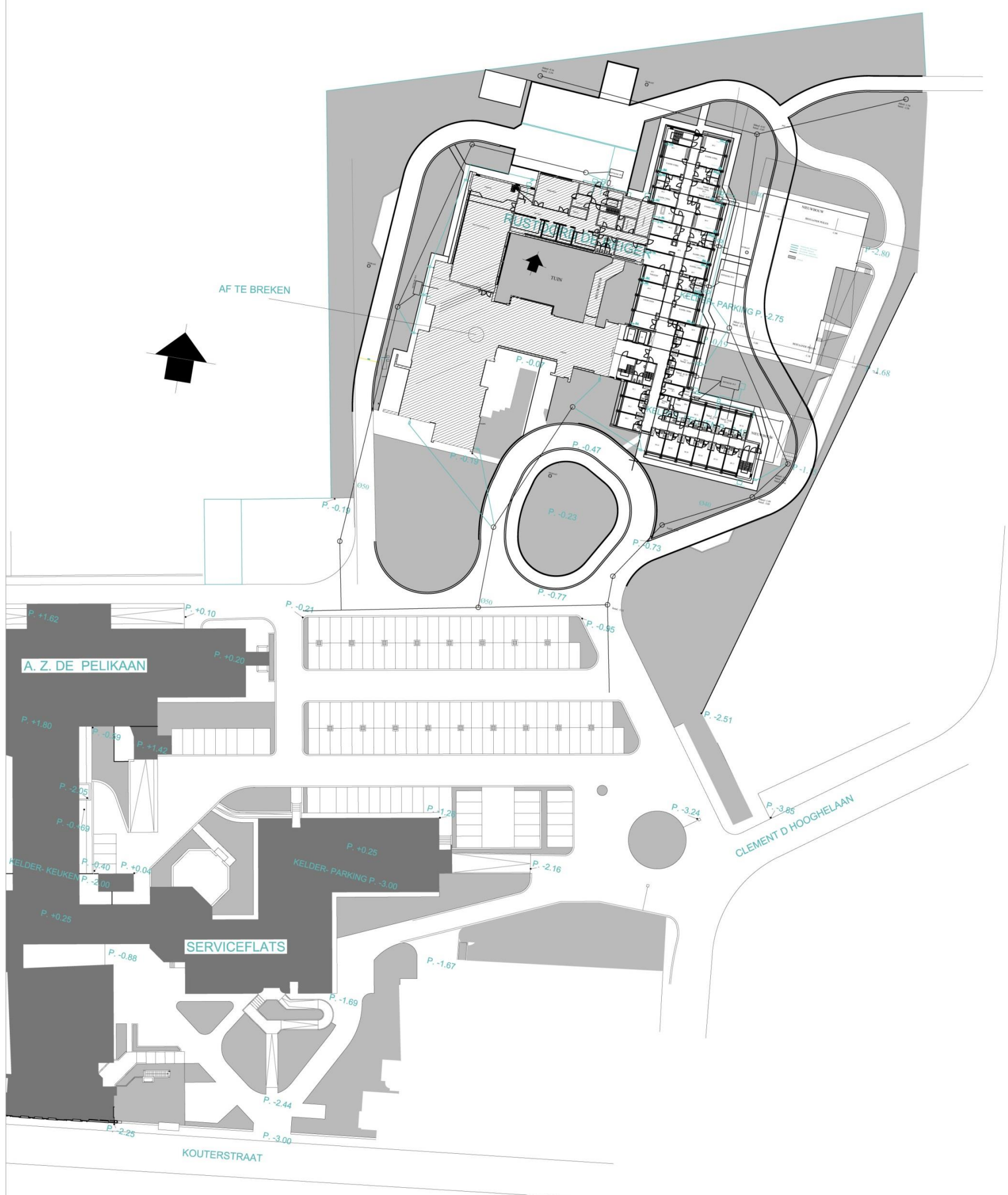
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

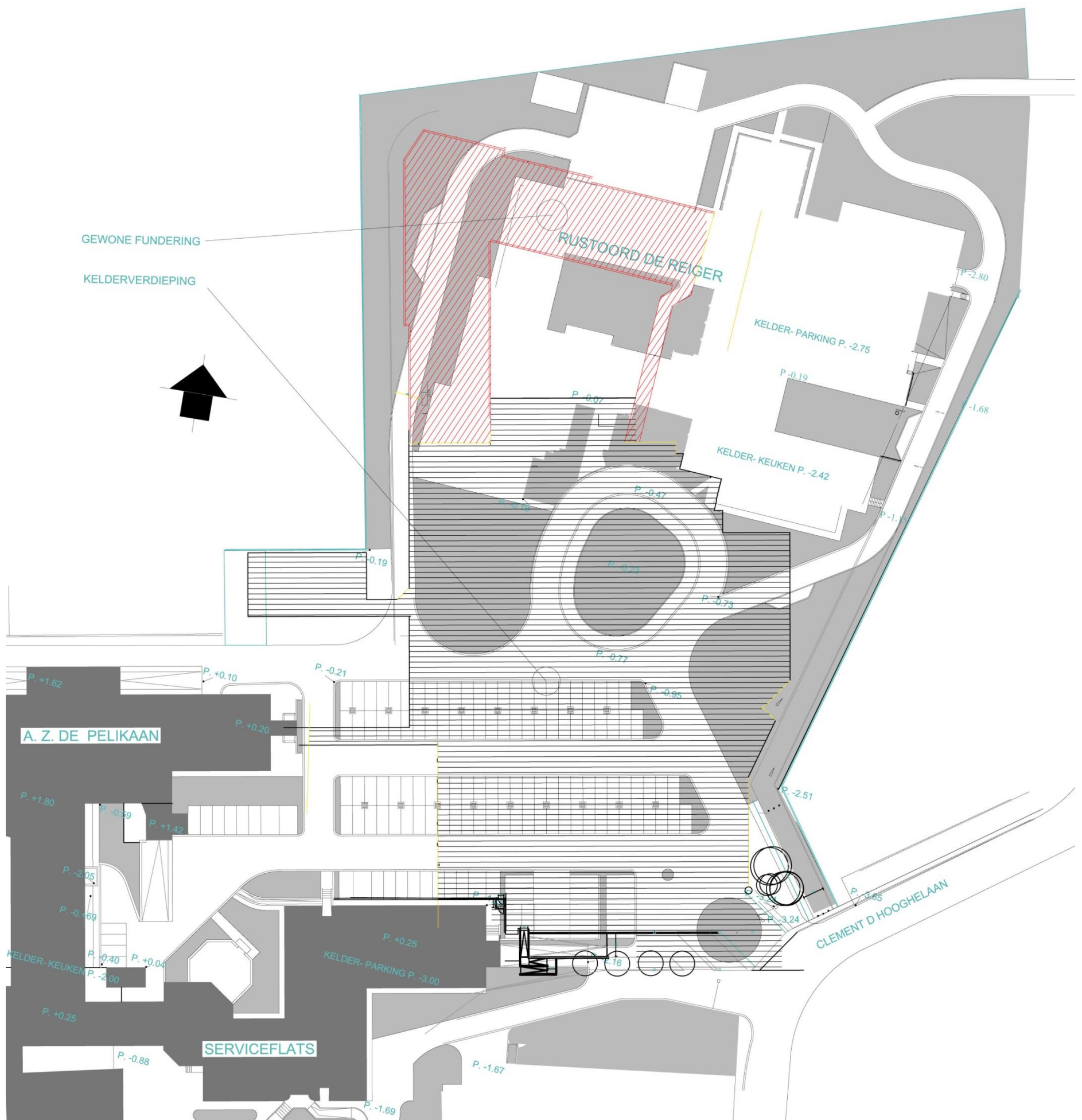
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

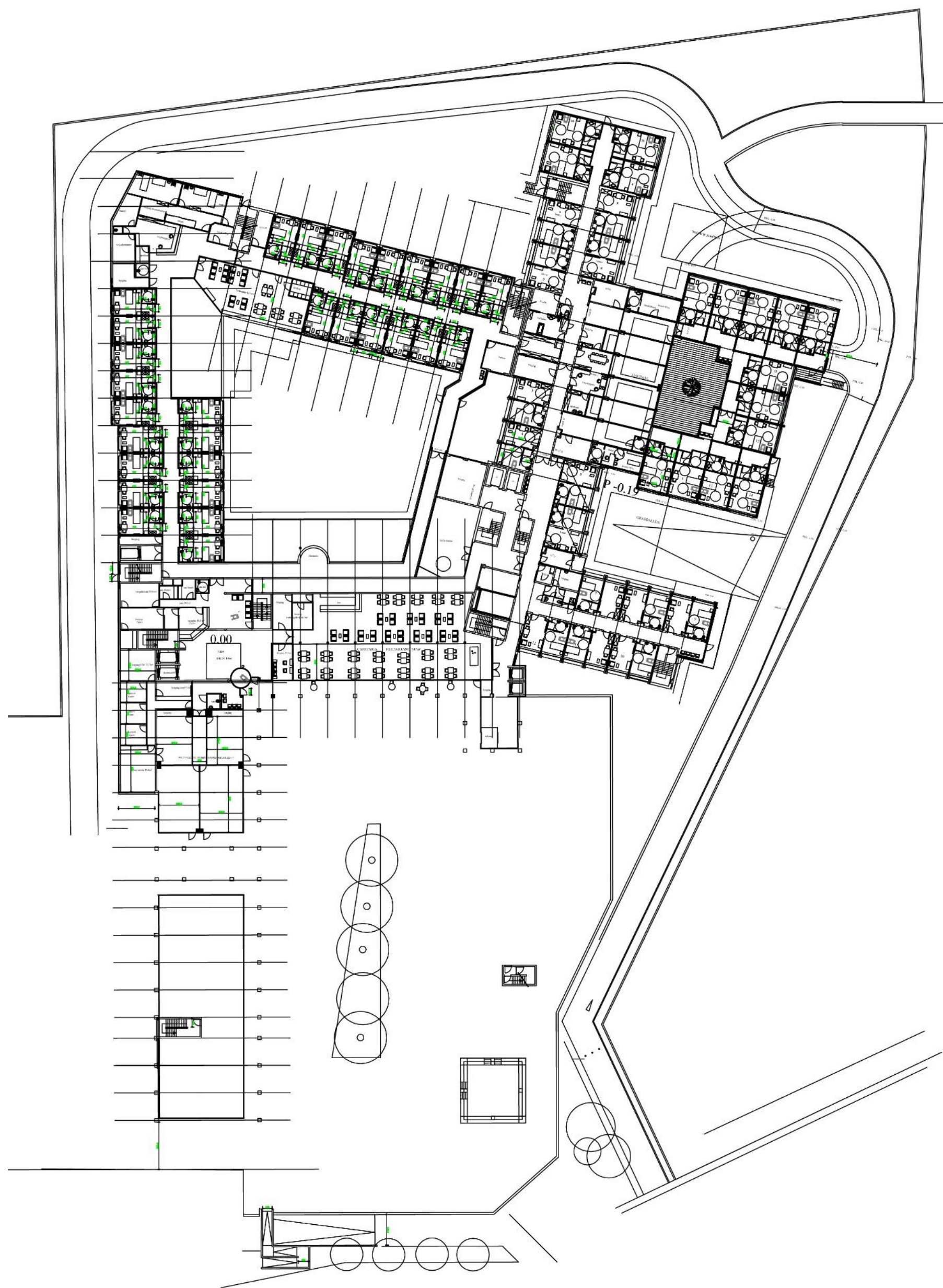
Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

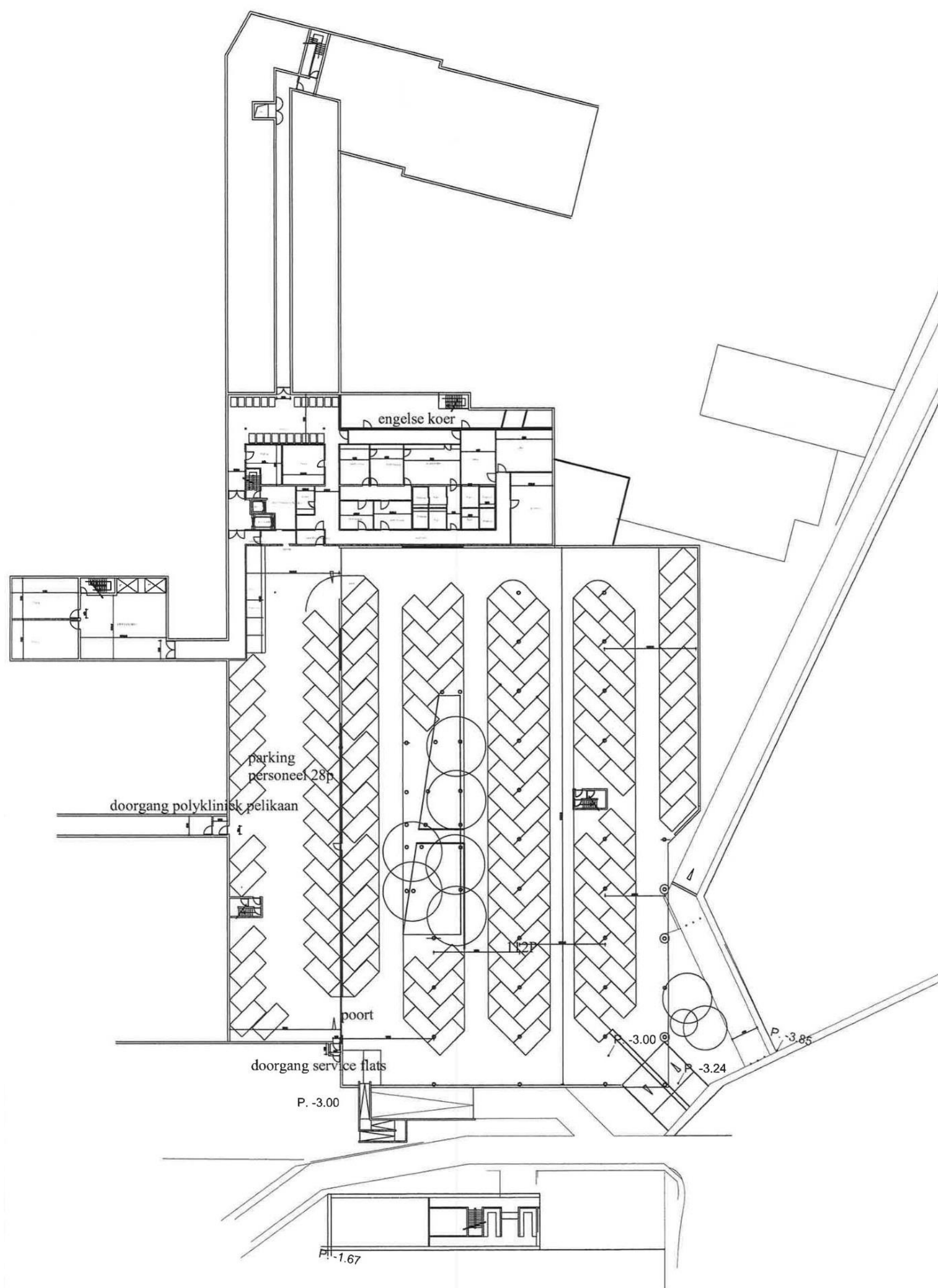
Figuur 4: Bestaande toestand met aanduiding van het af te breken gebouw (architectenbureau A. Van Acker)

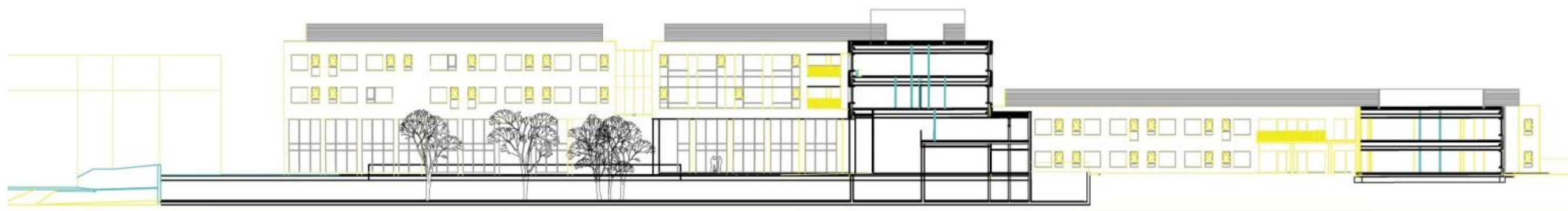
Figuur 5: Plan bestaande toestand met aanduiding van het geplande gebouw (rood gearceerd) en de geplande kelderverdieping (zwart gearceerd) (architectenbureau A. Van Acker)

Figuur 6: Ontwerpplan gelijkvloers (architectenbureau A. Van Acker)

Figuur 7: Ontwerpplan kelderverdieping (architectenbureau A. Van Acker)

LANGSDOORSNEDE

DWARSDOORSNEDE

Figuur 8: Snedes ontworpen toestand (architectenbureau A. Van Acker)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een nieuw gebouw opgericht worden. Daarvoor wordt een deel van het bestaande gebouw afgebroken (Figuur 4). Het bestaande gebouw is onderkelderd tot op een diepte van ca. 1,80 m. Een groot deel van het onderzoeksgebied wordt bebouwd (Figuur 6). De funderingen kennen een maximale verstoringsdiepte van 3,60 m. Verder voorzien de geplande werken in de aanleg van een kelderverdieping (Figuur 5 en Figuur 7). Daarin is het zuidelijke deel voorzien voor parkeerplaatsen. De kelderverdieping wordt aangelegd op een diepte van ca. 3 m onder het maaiveld. Dit is het voorziene vloerniveau, wat betekent dat de eigenlijke verstoring nog dieper zal plaatsvinden. Bijkomend dient rekening gehouden te worden met compactie van de bodem door zware machines, buiten de eigenlijke uitgravingen. Momenteel zijn geen doorsnedetekeningen van de ontwerpplannen beschikbaar, maar het is duidelijk dat de geplande werken een ernstige verstoring van de bodem zal veroorzaken.

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de potentiële bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met een figuratieve kaart van Semeelen (1634), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Popp-kaart (1842-1879) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Bij de opmaak van de archeologienota werd contact opgenomen met Erfpunt. Verder werd de Erfgoedbank Waasland digitaal geraadpleegd.

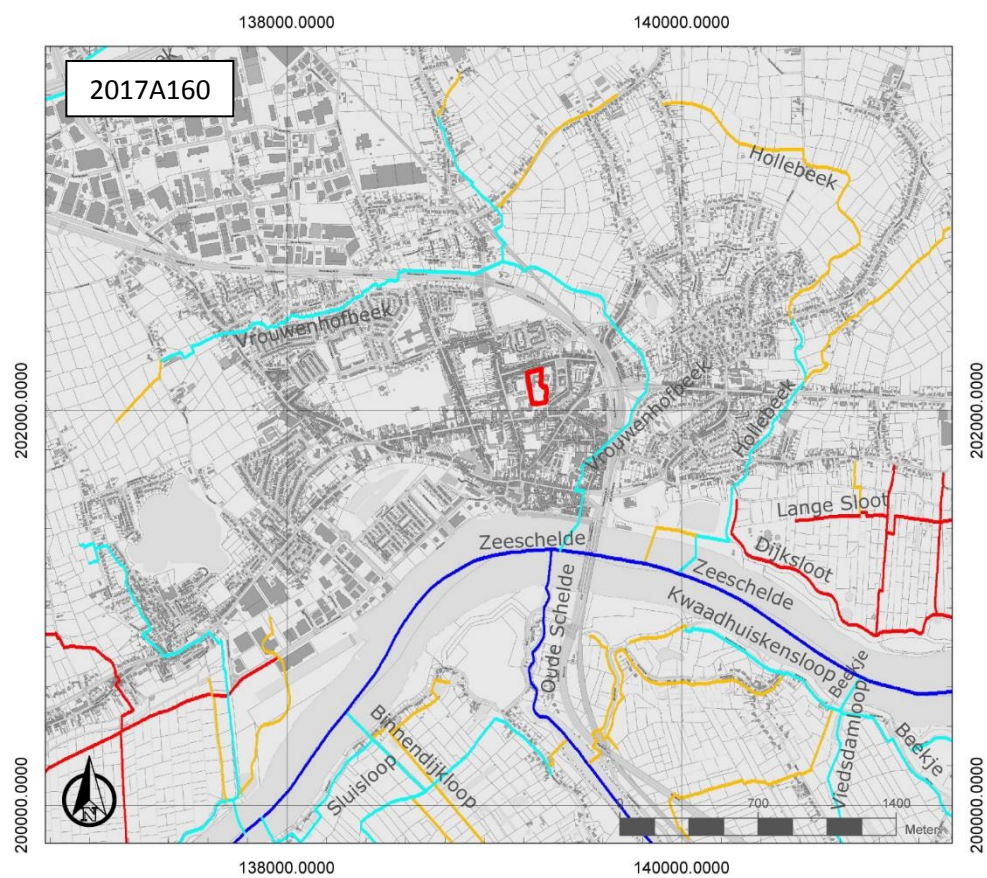
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

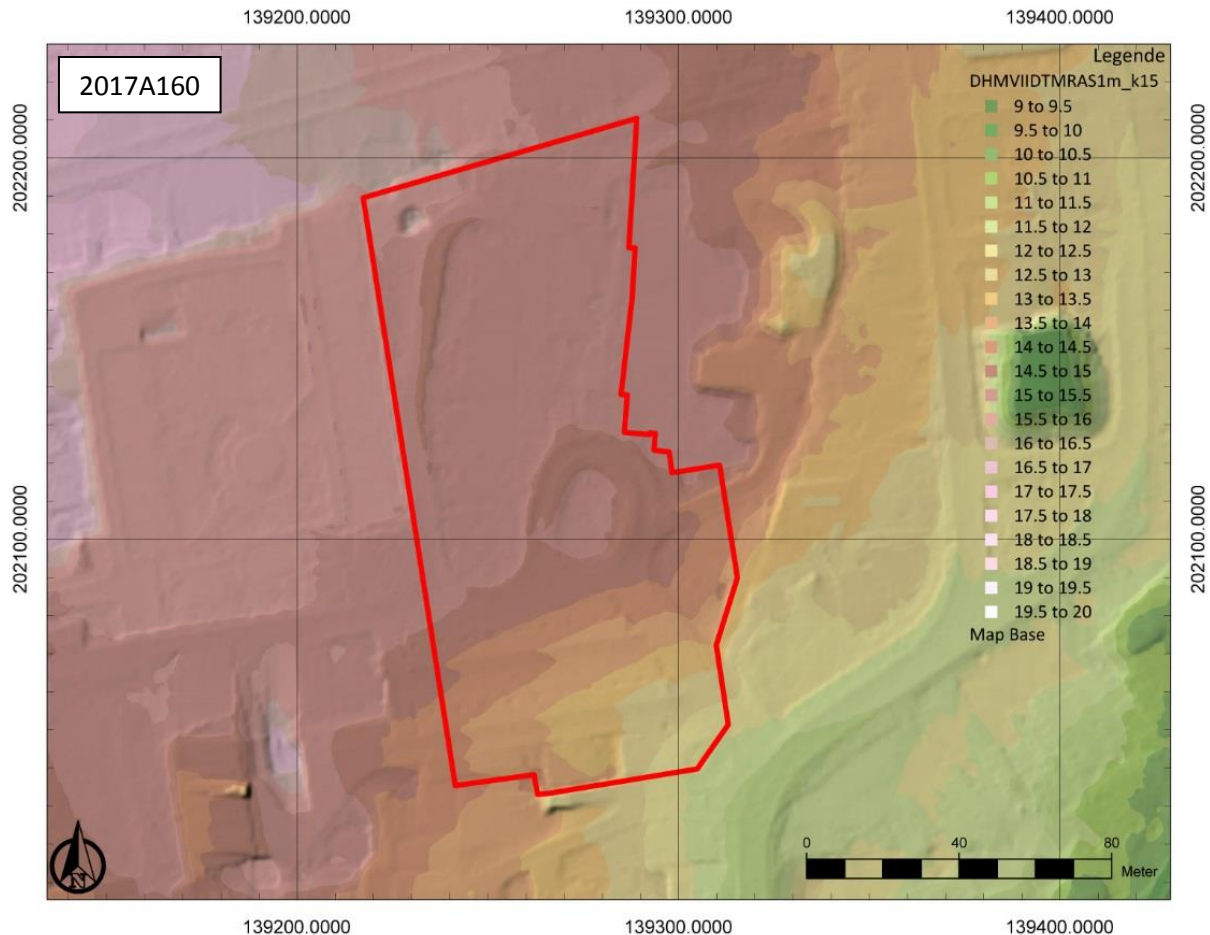
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het centrum van Temse. Het wordt omgeven door de Vooruitgangstraat in het noorden, de Volksplaats en de Clement D'hooghelaan in het oosten, de Kouterstraat in het zuiden en Mariadal in het westen (Figuur 9). Volgens het gewestplan bevindt het zich in gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut.

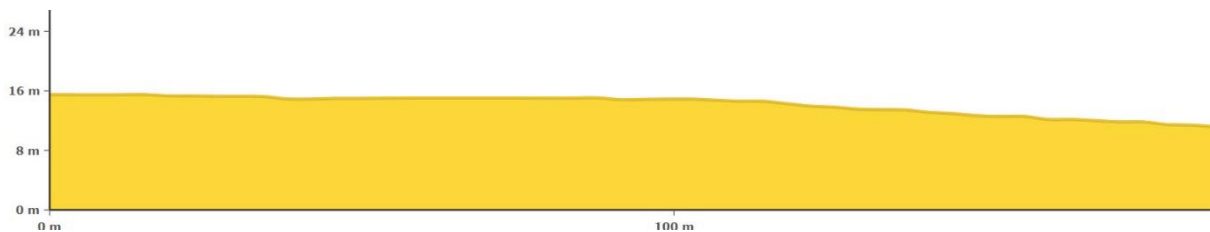
Figuur 9: Luchtfoto van 2015 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

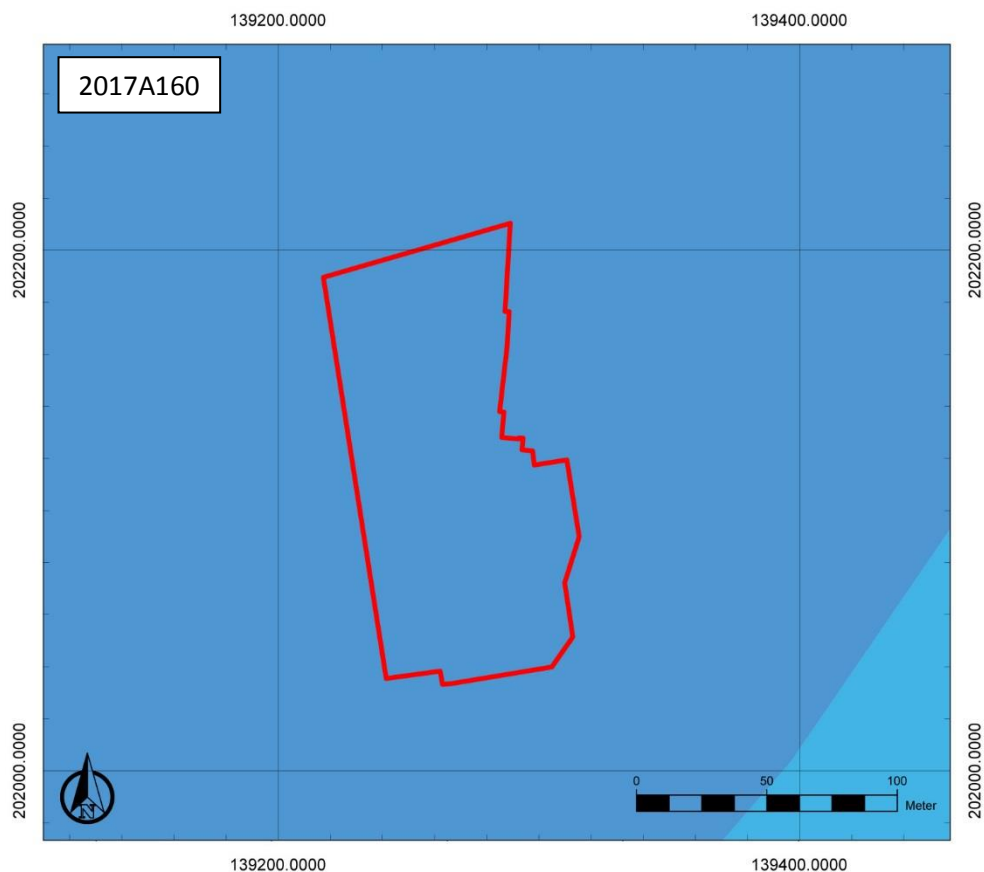
Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

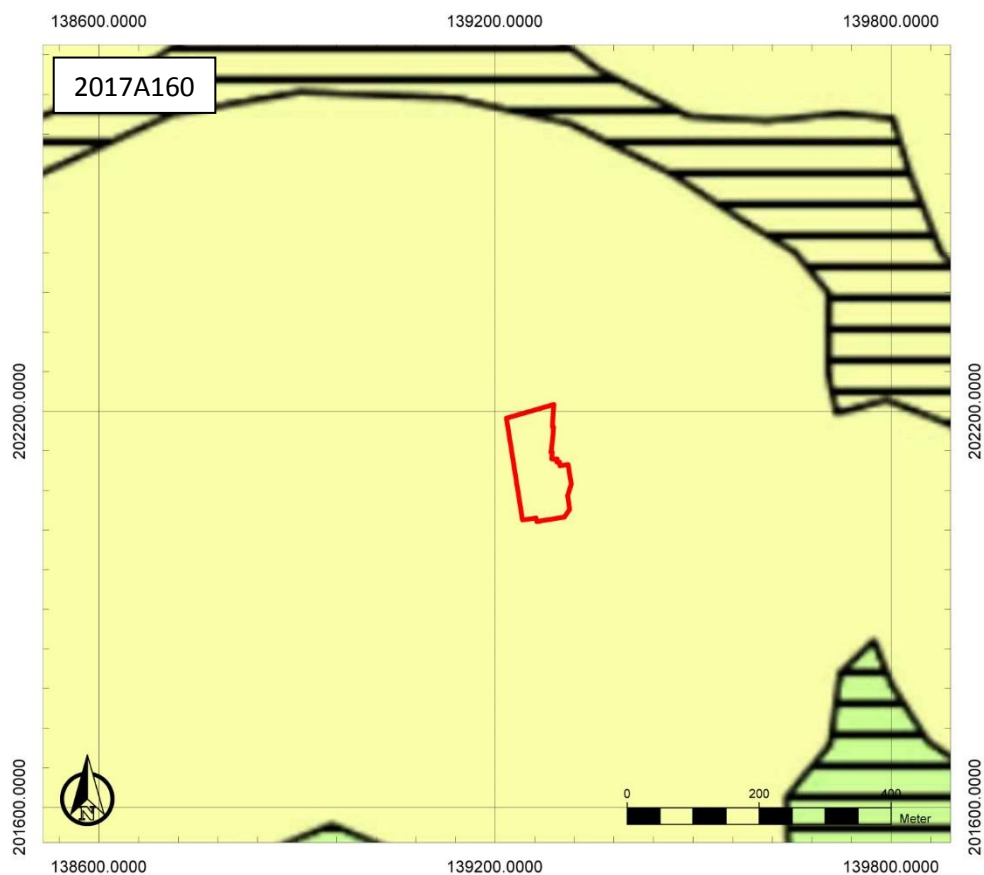
Figuur 12: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van het Beneden-Scheldebekken. De voornaamste waterlopen in de nabijheid van het terrein zijn de Zeeschelde ten zuiden van het onderzoeksgebied en de Vrouwenhofbeek die ten noorden en ten oosten van het terrein te situeren is (Figuur 10). Het onderzoeksgebied ligt op de zuidelijke rand van de Wase cuesta. Het was voornamelijk tijdens het quartair dat het landschap zijn huidige uitzicht verkreeg. Vooral tijdens de koude perioden vond een sterke erosie plaats en een belangrijke uitschuring van de tertiaire lagen door rivieren. Zo ontstond een zwak golvend, laag heuvellandschap. Algemeen helt het landschap van het Waasland af naar het noordoosten toe. Het centrum van Temse is gelegen op de zuidelijke helling, die zeer steil is. Deze asymmetrische reliëfvorm wordt een cuesta genoemd.³ Het terrein bevindt zich op een hoogte van ca. 11,3 tot 15,6 m TAW en helt af naar het zuiden toe, richting de Schelde (Figuur 11 en Figuur 12).

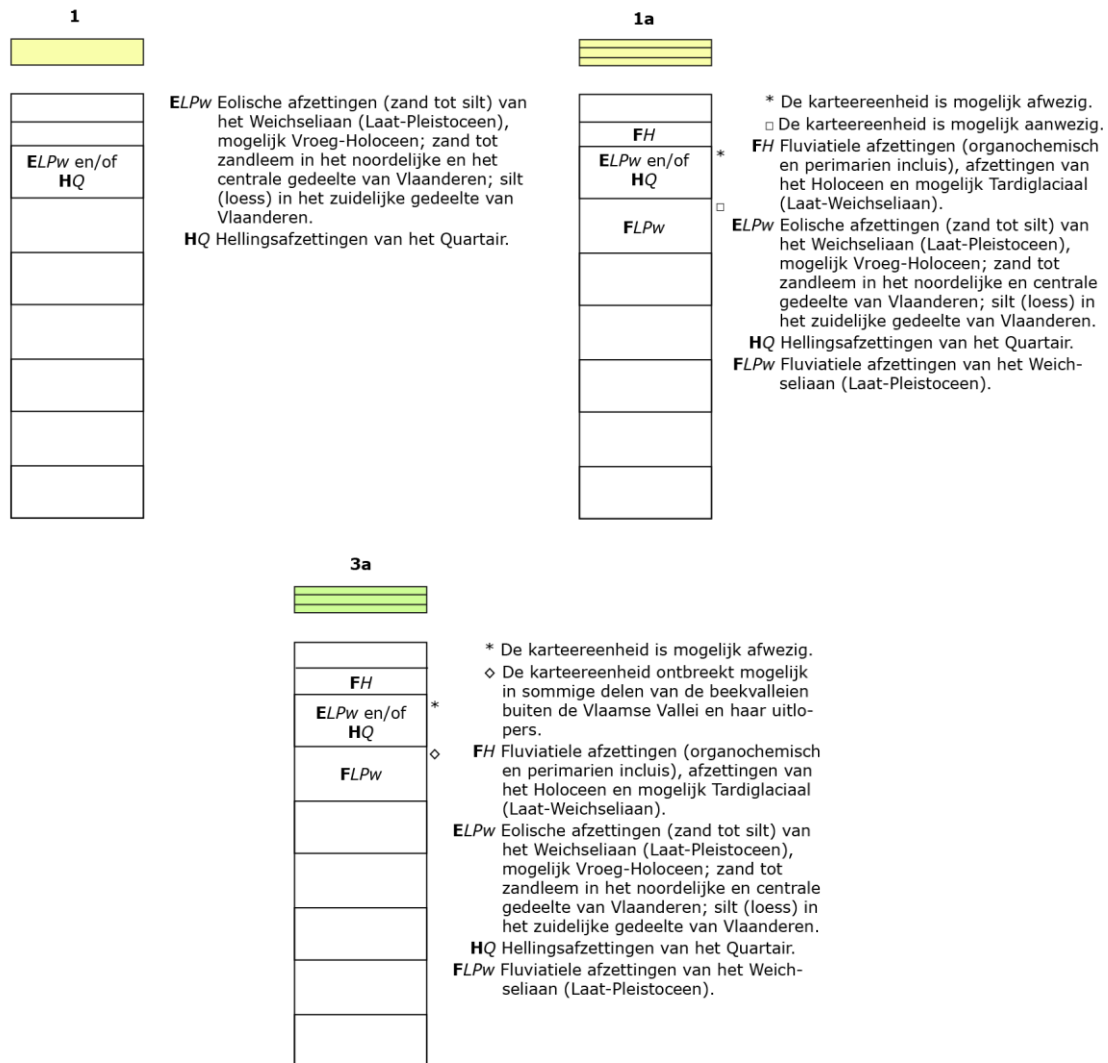
³ Thoen 1989, 15

Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied, met donkerblauw: het Lid van Terhagen en lichtblauw: het Lid van Belsele-Waas (www.geopunt.be)

Figuur 14: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

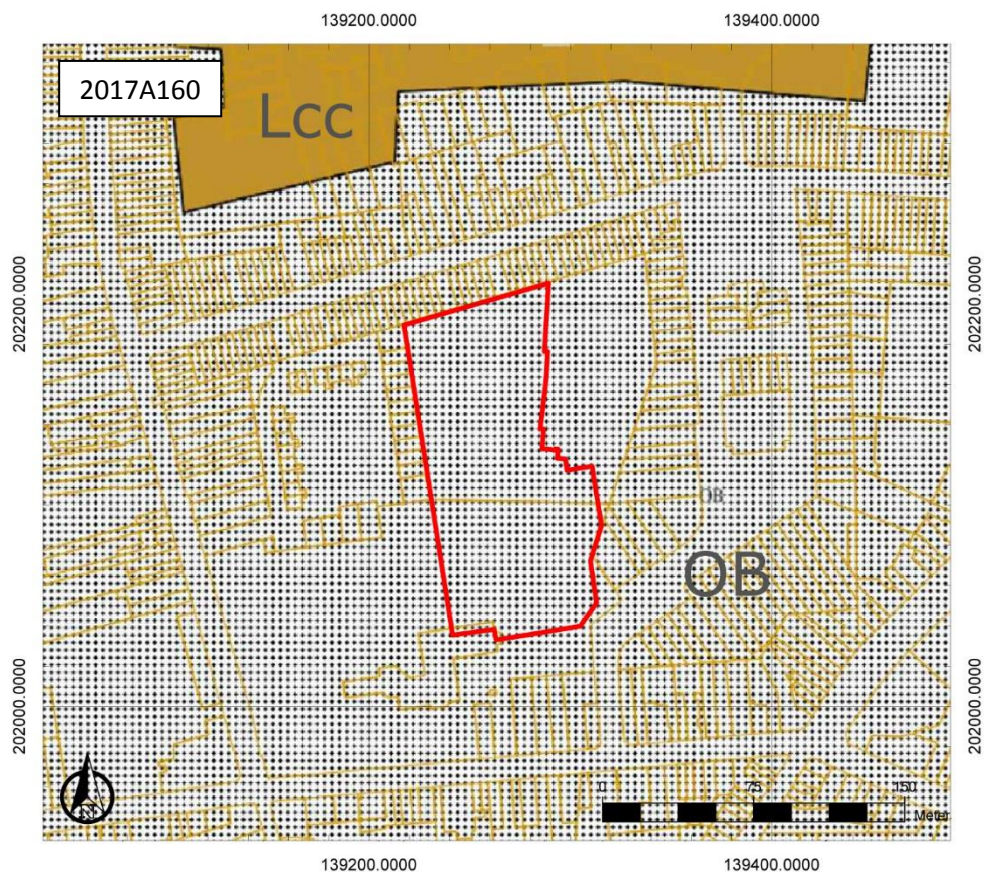

Figuur 15: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

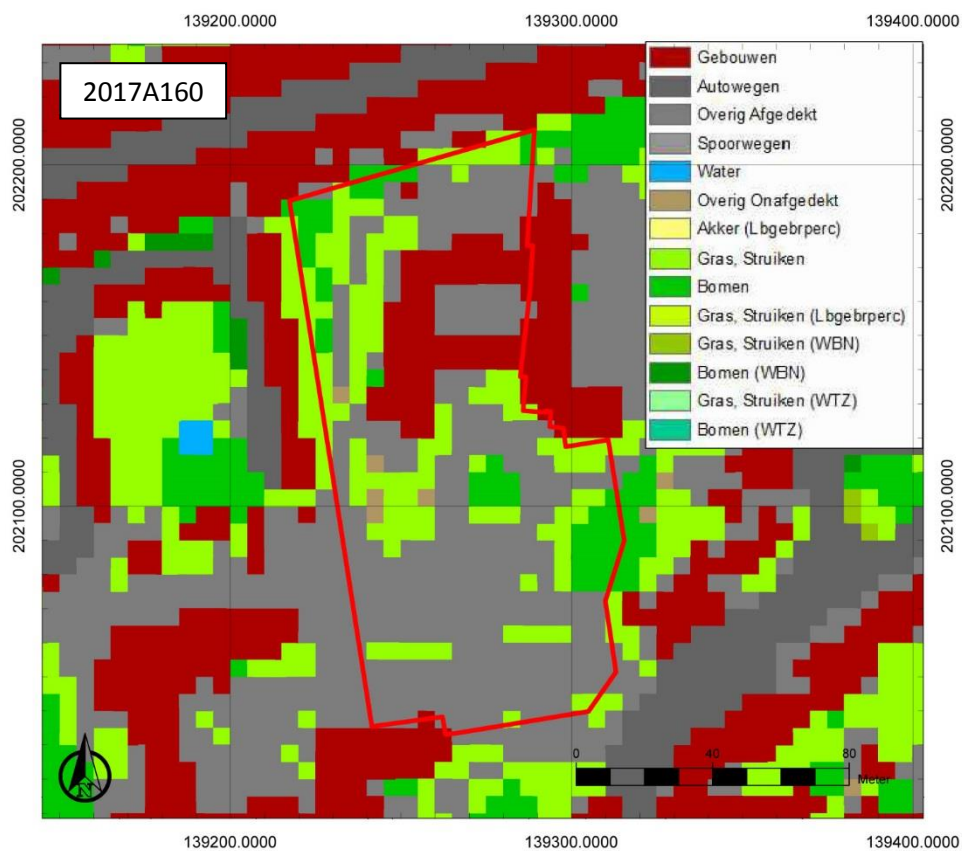
De tertiaire ondergrond bestaat uit het Lid van Terhagen (Figuur 13), dat gekenmerkt wordt door bleekgrijze klei, die onderaan kalkhoudend is. Ten zuidoosten is het Lid van Belsele-Waas aangegeven. Dit bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand dat kleihoud is, tot grijze klei. Verder is het silthoudend, gebioturbeerd en bevat het kalkhoudende horizonten, alsook glauconiet en glimmers.⁴ De quartairgeologische kaart geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair (Figuur 14). Ten noorden is de vallei van de Vrouwenhofbeek gearceerd aangegeven en in het zuiden de Zeeschelde.⁵ De bodemkaart (Figuur 16) geeft het onderzoeksgebied weer als bebouwde zone (OB). Ten noorden is een matig droge zandbodem met verbrokkelde textuur B-horizont (Lcc) aangegeven.

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

Figuur 16: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

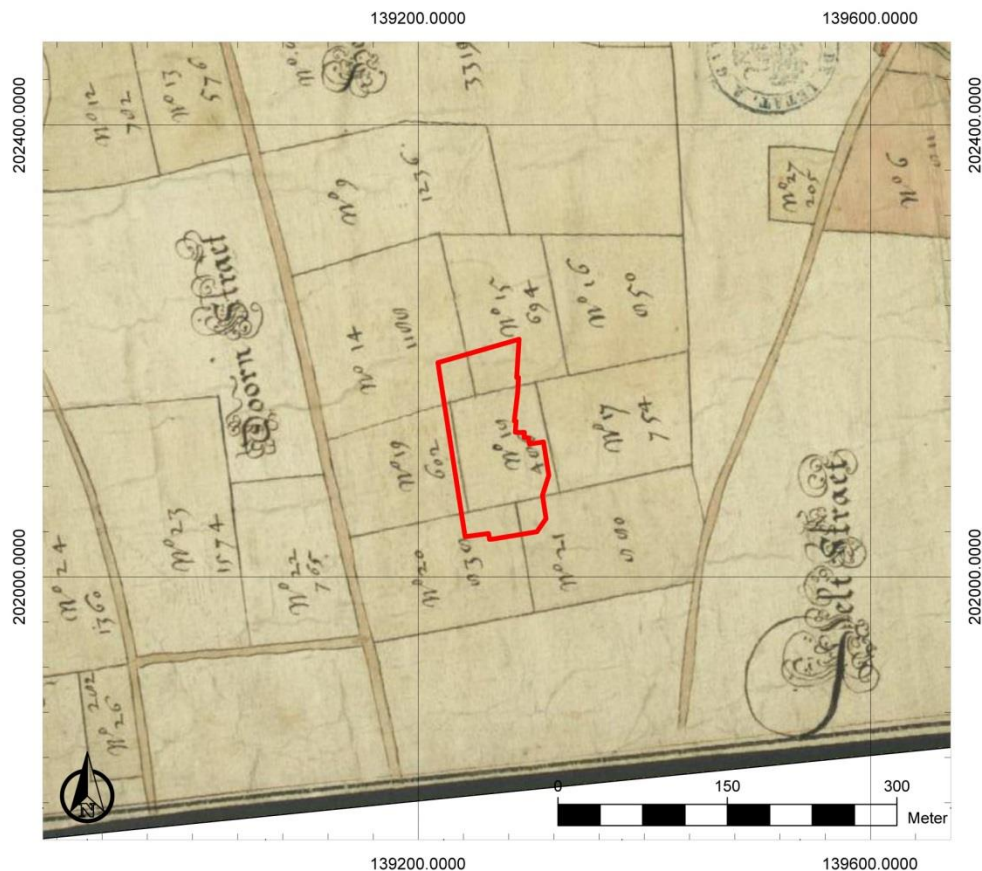

Figuur 17: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemgebruikskaat geeft bebouwing aan in het noorden van het onderzoeksgebied. Een groot deel van het terrein wordt aangegeven als verhard. De rest van het terrein is begroeid met bomen, struiken en gras (Figuur 17). De situatie stemt overeen met het beeld te zien op een luchtfoto uit 2015 (Figuur 9).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Sinds de 13de eeuw is Temse een bloeiend dorp in het Land van Waas. De gunstige ligging aan een belangrijke waterweg en de hieruit voortvloeiende druk bezochte markt lagen hieraan ten grondslag. De gemeente kende een gestadige groei waarbij een rijk gamma aan handenarbeid de bevolking een stevige economische positie bezorgde. In het tweede kwart van de 19de eeuw ontwikkelde Temse zich als industrieel centrum.⁶

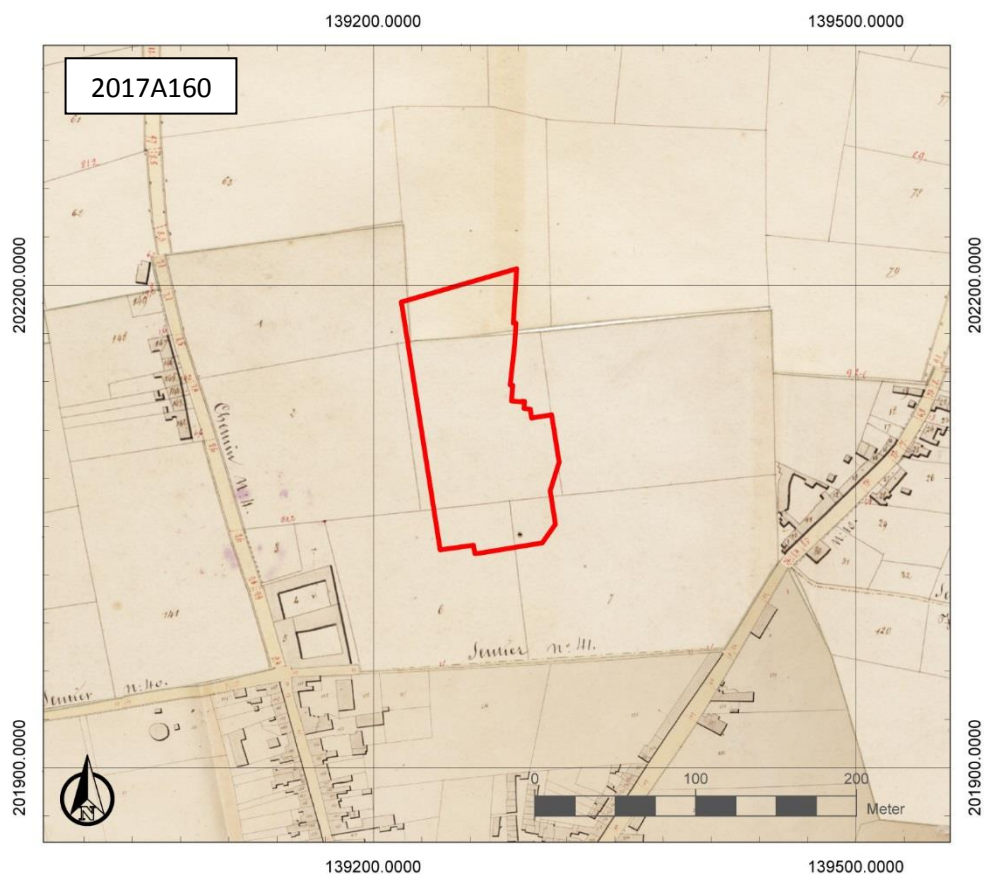
Figuur 18: Kaarte figurative van al het land gelegen binnen de prochie van Themsche, toebehorende aan de abdy van Ste-Pieters neffens Gent, door Jeremias Semeelen (1634) (www.cartesius.be)

Op oudste kaart uit 1634 (Figuur 18) is het onderzoeksgebied ingesloten tussen de Doorn Straet (huidige Gasthuisstraat) en de Veldstraat. Het terrein is niet bebouwd. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 19). Het onderzoeksgebied maakt op de figuur deel uit van vier percelen en is midden tussen twee historische wegen gelegen. Het terrein is duidelijk buiten het historische centrum van Temse te situeren.

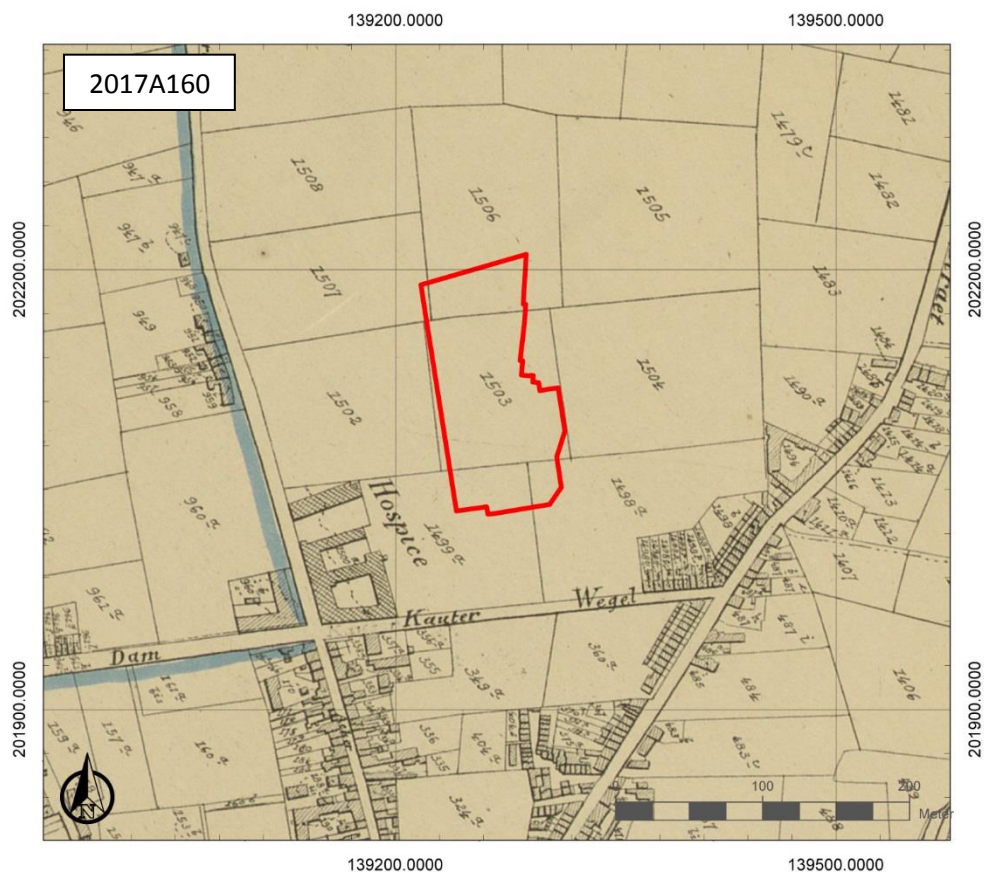
⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Temse, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121043> (geraadpleegd op 7 oktober 2016).

Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841, Figuur 19) is nog geen bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Ten zuidwesten is wel een gebouw te zien. De Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879, Figuur 21) toont dezelfde situatie als de Atlas der Buurtwegen. Het duidt het gebouw ten zuidwesten van het terrein aan als “Hospice”. Het is de voorganger van het ziekenhuis AZ Nikolaas.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 22) toont dat een deel van het terrein nog in gebruik is als grasland. In het noorden zijn bomen aangeplant. De witte zones op de foto zijn mogelijk verhardingen. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 23) toont een gelijkaardige situatie als de huidige situatie (zie 2.4.1). Enkel de parking in het zuiden van het onderzoeksgebied is vandaag de dag uitgebreid.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt verschillende locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 24). We bespreken de vondsten zo veel als mogelijk chronologisch.

Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, Oeverstraat 67 (CAI ID 155941), is een gepolijste pijl uit het neolithicum aangetroffen.⁷ Ten westen, ter hoogte van locatie DMDB 12 (CAI ID 39375), is een losse vondst uit de steentijd aangetroffen.⁸ Ten noordwesten, ter hoogte van locaties DMDB 1 (CAI ID 39364)⁹ en DMDB 2 (CAI ID 39365),¹⁰ zijn niet nader beschreven vondsten gedaan uit de steentijd.

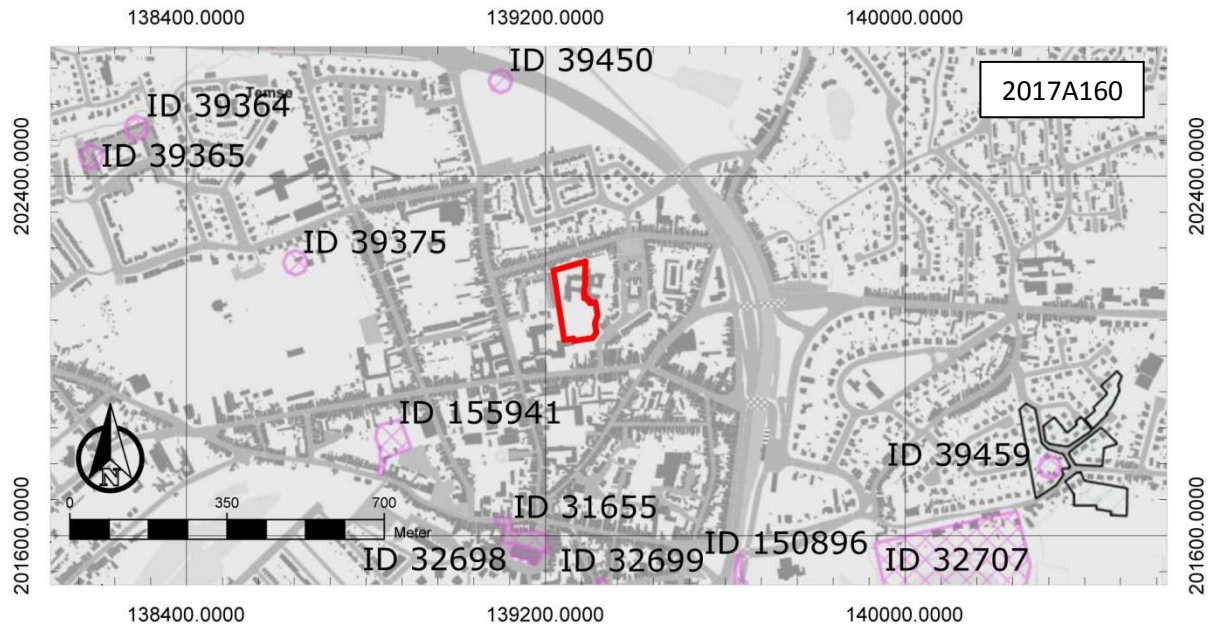
⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155941, Oeverstraat 67 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39375, Temse DMDB 12 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39364, Temse DMDB 1 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39365, Temse DMDB 2 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

Ten noorden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van locatie DMDB 19 (CAI ID 39450), is opnieuw één niet nader beschreven losse vondst uit de steentijd aangetroffen.¹¹ Locatie DMDB 28 (CAI ID 39459), ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, leverde ook nog zes losse vondsten op uit de steentijd.¹²

Figuur 24: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerendergoed.be/>)

Ten zuiden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Markt (CAI ID 31655), zijn restanten van vier Romeinse pannenovens, te dateren tussen 50 en 275 n. Chr. Verder zijn er vijf kuilen aangetroffen voor de opslag of de verwerking van de grondstof voor de productie van bouwceramiek. Eén kuil is aangewend als stortplaats voor brandstofresten. Een laatste afvalkuil bleek gevuld met brokken van een Gallo-Romeins gebouw.¹³ Ten zuidoosten, langs de Lage Heirweg (CAI 32707), zijn gegroepeerde bewoningssporen uit de Romeinse tijd gevonden. Deze bewoningssporen maakten deel uit van een *vicus*, samen met de Steenakker en Stokthoek.¹⁴

Ten zuiden van het onderzoeksgebied, bij de O.L.V.-kerk (CAI ID 32698), zijn muurresten van de Romaanse voorloper opgetekend. Ook zijn er resten van de vroeg-Romaanse kerkhofmuur teruggevonden. De vondsten zouden uit de vroege middeleeuwen dateren.¹⁵ Vlak bij de O.L.V.-kerk, ter hoogte van de eerder vermelde Markt (CAI ID 31655), zijn ook de restanten van een weg aangetroffen, die het tracé van de oeverstraat volgt. Verder is een kerkhofmuur en –gracht gevonden. Beide zijn vanaf de 11de-12de eeuw te dateren.¹⁶

Ten zuiden van het onderzoeksgebied, aan de Watermolen van Temse (CAI ID 32699), bevond zich een alleenstaand woonhuis, uitgebreid met een traptoren. Er werden verschillende opeenvolgende vloeren en de beerput van een uitgebouwde latrine onderzocht, met in de vulling 16de- tot 17de-

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39450, Temse DMDB 19 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39459, Temse DMDB 28 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31655, Markt (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32707, Lage Heirweg (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32698, O.L.V.-kerk (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31655, Markt (geraadpleegd op 30 januari 2017)

eeuws aardewerk. De watermolen werd opgericht in 1616 en eindigde in deze functie omstreeks 1893. Hij diende daarna als restaurant tot 1973 en stond daarna leeg, maar kende een renovatie in 1986.¹⁷ Tot slot is nog een vondstenconcentratie vastgesteld van bouw materiaal langs de Kasteelstraat en de N16 (CAI ID 150896), die niet gedateerd kon worden. Het gaat om een paar stenen (funderings-) elementen, die mogelijk in verband gebracht kunnen worden met het kasteel van Temse.¹⁸

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn de Watermolen van Temse, de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de markt te vermelden. Deze indicatoren kennen eerder een lokaal belang en zijn minder relevant om het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied in te schatten. In de ruimere omgeving zijn een aantal vondsten uit de steentijd en de Romeinse tijd, alsook uit de middeleeuwen gedaan. Het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites binnen het onderzoeksgebied lijkt echter klein, enerzijds door de toch al grote afstand ten opzichte van de meest nabijgelegen waterloop en anderzijds door de aanwezige bebouwing en verharding, die een negatieve impact gehad hebben op de (voormalig) aanwezige teelaarde. Wel dient rekening gehouden te worden met de mogelijke aanwezigheid van sporen uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen binnen het onderzoeksgebied. De kans lijkt klein dat relevante archeologische sporen nog bewaard zijn in de zone van de kelder. De kelderverdieping is namelijk 1,80 m diep. De verstoringsdiepte van de parking, paden en groenzones is niet gekend, net als de diepte waarop het archeologisch niveau zich bevindt. Hier bestaat de mogelijkheid dat relevante archeologische sporen nog bewaard kunnen zijn. Bijgevolg kent het onderzoeksgebied archeologisch potentieel.

Met betrekking tot het archeologisch potentieel voor de nieuwe en de nieuwste tijd zijn historische kaarten en luchtfoto's relevanter. Ze komen aan bod in de volgende onderzoeksvraag.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Landschappelijk is het onderzoeksgebied te situeren op een helling in de omgeving van de Schelde. Historische kaarten en luchtfoto's geven aan dat het terrein sinds de nieuwe tijd lange tijd in gebruik geweest is als akkerland en grasland, maar relatief recent omgevormd werd tot een parking en een gebouw.

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32699, De Watermolen van Temse (geraadpleegd op 30 januari 2017)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150896, Kasteelstraat/N16 (geraadpleegd op 30 januari 2017)

Figuur 25: Synthesepan

Wat is de impact van de geplande werken?

Op het terrein zal een nieuw gebouw opgericht worden. Daarvoor wordt een deel van het bestaande gebouw afgebroken. Het bestaande gebouw is onderkelderd tot op een diepte van ca. 1,80 m. Een groot deel van het onderzoeksgebied wordt bebouwd. De funderingen van het nieuwe gebouw kennen een verstoringsdiepte van 3,60 m. Verder voorzien de geplande werken in de aanleg van een kelderverdieping. Daarin is het zuidelijke deel voorzien voor parkeerplaatsen. De kelderverdieping wordt aangelegd op een diepte van ca. 3 m onder het maaiveld. Dit is het voorziene vloerniveau, wat betekent dat de eigenlijke verstoring nog dieper zal plaatsvinden. Bijkomend dient rekening gehouden te worden met compactie van de bodem door zware machines, buiten de eigenlijke uitgravingen. De geplande werken betekenen een verstoring van het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het uitgevoerde bureauonderzoek wijst op archeologisch potentieel voor het onderzoeksgebied. De reeds bestaande bebouwing is onderkelderd tot op ca. 1,80 m diepte. Dit betekent dat het bodemarchief over een oppervlakte van 1445 m² hoogstwaarschijnlijk reeds verstoord is. De aanwezigheid van verhardingen op de rest van het terrein maakt dat ook al enige bodemingrepen hebben plaatsgevonden op het terrein. De verstoringsdiepte van de parking, paden en groenzones is niet gekend, net als de diepte waarop het archeologisch niveau zich bevindt. Hier bestaat de mogelijkheid dat relevante archeologische sporen nog bewaard kunnen zijn. Daarom is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Veldkartering is niet aangewezen omwille van de aanwezige bebouwing, verharding en begroeiing. Geofysisch onderzoek is evenmin opportuun, omdat het geen informatie verschaft over de datering en de bewaringstoestand van de aanwezige sporen. Gezien de aanwezige verhardingen op het

terrein is duidelijk dat wel wat bodemingrepen plaatsgevonden hebben. Verwacht wordt dan ook dat de bovenzijde van het oorspronkelijke bodemprofiel in meer of mindere mate verstoord is. In combinatie met de eerder grote afstand ten opzichte van de meest nabijgelegen waterloop kunnen we besluiten dat de kans klein is dat op het terrein nog een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig is. Daarom zijn landschappelijk booronderzoek en andere booronderzoeken gericht op steentijd artefactensites weinig zinvol.

Een proefsleuvenonderzoek is de meest aangewezen methode om na te gaan of op het terrein nog een waardevolle archeologisch vindplaats aanwezig is. De onderzoeksmethode laat een goed ruimtelijk inzicht toe en kan een inschatting maken van de aard, de datering en de bewaringstoestand van de aanwezig sporen. Een site zonder complexe verticale stratigrafie wordt verwacht. Aan de hand van de vastgestelde archeologische niveaus tijdens het proefsleuvenonderzoek dient een afweging gemaakt te worden of zich onder de onderkelderde ruimte nog relevante archeologische waarden kunnen bevinden, zodat een advies kan uitgebracht worden met betrekking tot het volledige onderzoeksgebied.

Figuur 26: Overzicht van de nodig geachte maatregelen met in groen de zone waar bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht wordt

3 Samenvatting

Het uitgevoerde bureauonderzoek geeft voor het onderzoeksgebied archeologisch potentieel aan. Een deel van het onderzoeksgebied is verstoord door de kelderverdieping van het bestaande gebouw. Ook de aangelegde verhardingen zullen een zekere impact op het bodemarchief gehad hebben, maar de precieze diepte van de verhardingen versus het archeologisch niveau is niet gekend. Daarom bestaat de kans dat relevante archeologische sporen nog aanwezig kunnen zijn onder de aanwezige verhardingen. Er wordt rekening gehouden met de mogelijke aanwezigheid van sporen uit de Romeinse tijd en uit de middeleeuwen. Daarom is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Thoen, H. (ed.), 1989: *Temse en de Schelde van ijstijd tot Romeinen*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2017)

<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2017)

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2017)

<http://dov.vlaanderen.be>

Erfgoedbank Waasland (2017)

<http://www.waaserfgoed.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2017)

<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2017)

<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2017)

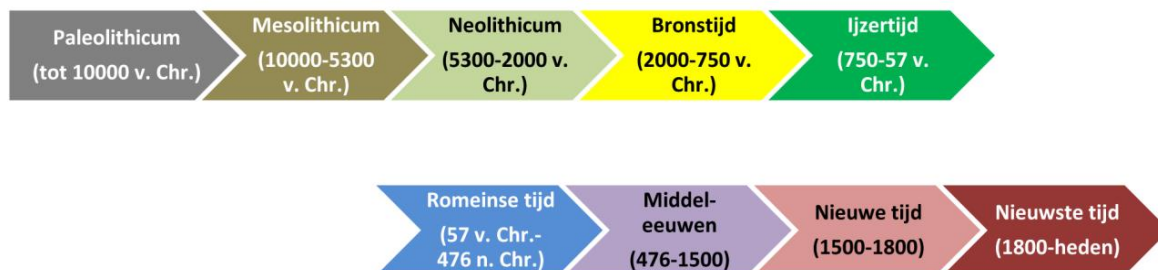
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2017)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2017A160

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	27/01/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	27/01/2017
3	Overzichtskaart	Gekende verstoringen	1:1	Digitaal	09/03/2017
4	Bouwplan	Ontwerpplan gelijkvloers	1:1	Digitaal	03/02/2017
5	Bouwplan	Ontwerpplan kelderverdieping	1:1	Digitaal	03/02/2017
6	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/01/2017
7	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	27/01/2017
8	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	30/01/2017
9	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/01/2017
10	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/01/2017
11	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/01/2017
12	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/01/2017
13	Historische kaart	Figuratieve kaart van Jeremias Semeelen	1:1	Digitaal	03/02/2017
14	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	30/11/2017
15	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	30/01/2017
16	Historische kaart	Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique	1:1	Digitaal	30/01/2017
17	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	30/01/2017
18	Syntheseplan	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	18/11/2017
19	Overzichtskaart	Nodig geachte maatregelen	1:1	Digitaal	09/03/2017

5.1 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2017A160

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2015	Digitaal	30/01/2017

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	30/01/2017
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979	Digitaal	30/01/2017